

Saraceni Constantinopolim vicinasque regiones infestantes, atrofemore passim Christianis eladiem inferentes, fame, frigore, bello, pestilenta, sine numero perierunt. Tanta sane fames eos vexavit, ut nec ab extremis, tunc jumentorum, tun ho- minum, nec caribus cadaverum abstinerent. Quibus famis et pestilencia peperit, eos ferrum absumpit. Qui cladibus istis superferunt, eos mare absorpsit, immissa in eos divinitus cognitae grandines tempestate, ex qua crepte sunt decimate naves, quarum quinque a Romanis capite, quinque in Syria dilatae sunt, ut divina vindicta essent testimonio. Ita Siegerunt in *Chron.*, anno Christi 719, et Paulus Diaconus, cap. xxi.

Hungari, cum Bremensem Ecclesiam devastan-

tes, multis magnisque contumelias servos Christi afficerent; subito impetu tempestas in civitatem irruens flammas in templi fastigium ejaculata est, quarum vehementia scandula, lateres et tegulae ingenti crepitu dissultante, ea vi hostes obruerunt, ut partim prostrati subito interirent, partim vero a cibibus excepti, cruenta morte occubarent. Ita Albertus Crantzus, lib. III Metropol. cap. II, anno Domini 913.

Denique notus est famus Diocletiani, Aurelianii, Domitiani, Deici, Maxentii, Licini, Juliani Apollonii, et aliorum Ecclesiis persequentium interitus. Horum ergo clades et eventa, clarus quantum illi interpretantes, explicit hanc de iis Isaiae prophetiam.

CAPUT QUINQUAGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS

Locutus Christus, docetque Synagogam, id est, Iudeos sibi incredulos, a Deo repudiandam et reprobandam esse, quia ipsa prior Deum et Christum repudiavit. Nam sibi non defuisse potentiam, nec omnipotentem, et linguis eruditam, nec patientiam, nec labore ad eos salvandos demonstrat. Unde, vers. 6, an: Corpus meum dedi peruentibus, et genas meis velutibus; sed in omnibus, ait, Lumen se adpresse, onusque vertisse in gloriam. Quocres, vers. 40, suū exemplarō hortatur fidēles, ut in omni tribulatione in Deum sperent, eumque invocent. Desperantes enim et incredulos, quales fuerunt Iudei, asserval sucedere sibi ignem, quo arseri sunt in eternum (1).

1. Hæc dicit Dominus : Quis est hic liber repudiæ matris vestre, quo dimisi eam ? aut quis est creditor meus, cui vendidi vos ? ecce in iniquitatibus vestris venditi estis, et in sceleribus vestris dimisi matrem vestram. 2. Quia veni, et non erat vir : vocavi, et non erat qui audi- ret. Numquid abbreviata et parvula facta est manus mea, ut non possim redimere ? aut non est in me virtus ad liberandum ? Ecce in increpatione mea desertum faciam mare, ponam flumina in siccum : computrescent pisces sine aqua, et morientur in siti. 3. Induc celos tenebris, et sacrum ponam operimentum corum. 4. Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciām sustinare eum qui lassus est verbo : erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiām quasi magistrum. 5. Dominus Deus aperit mihi aurem, ego autem non contradic : retrorsum non abi. 6. Corpus meum deil percutientibus, et genas meas vellentibus : faciem meum non averti ab incepitibus, et conspenitus in me. 7. Dominus Deus auxiliator

(t) Ad Iudeorum qui in Christum erant credituri, quae rem respondit Christus per prophetam in precedenti capitulo; jam cum incredibili Iudeis res est. Quasi enim non contenti fuisse responsione Domini qui orbitatorem compansum Gentium quatinus promitebat, adhuc de Conquerentibus, diebus autem Deum, cuius sit desponsatus progeniem Iudeorum, etiam quasi humiliacione ab eternis duxisse. Ab ista Synagogae objections contra se desertorum conquerentes se vindicata Deus.

venit magister ad eruditum, sicut ad succurrentem in strassimum, 4, 5; *quarto*, non ipsius Christi Ignavie ne reulationi Dei voluntati, cum verba, alaps et approbia patientissime pertulit, 6, 7.

Sacerdos, cum poterat alicui quispiam...ojice, dannatum omnino, crucifixum ac mortuum, sc. cum legem malicieum, sed eripuit sem Deus de manibus eius, et rursus trid, quid ergo ab eo expectare quis potest, ant quid ejus adutus ad redemmentum nostri faciat? His et aliis

Panno, respondens hanc derelictionem ascriberunt esse, prima, tum voluntarie defectioni Iudeorum, tum refractoriis ad divinam vocacionem obstinationi, 1, 2; secundo, non imbellacitate potentiis divinis, cum infinita virtutem ad opera stupendis valentissimam declarat, 2, 3; tertio, neas defectu magistr, cum ipse Christus a Deo modi cogitationibus respondeat Christus Dominus demobilitate, primo, suam innocentiam accusatorum silentio. De auxilio, et hostium exsilio demonstrata, 8, 9; secundum iustorum spem del praesidio eructam, 10; tertio, impudicum superbiam malitigantium ignis aeternae reservatae vers. 11.

mens, ideo non sum confusus : ideo posui faciem meam ut petram durissimam, et scio quoniam non confundar. 8. Iuxta est qui justificat me, quis contradicet mihi ? stenus simul, quis est adversarius meus ? accedat ad me. 9. Ecce Dominus Deus auxiliator meus : quis est qui condemnet me ? Ecce omnes quasi vestimentum contenterunt, tinea comedet eos. 10. Quis ex vobis timens Dominum , audiens vocem servi sui ? qui ambulavit in tenebris, et non est fumen ei, speret in nomine Domini, et immitatur super Deum suum. 11. Ecce vos omnes ascendentes ignem, accincoi flammis, ambulate in lumine ignis vestri, et in flammis quas succendistis : de manu mea factum est hoc vobis, in doloribus dormietis.

4. QUS EST HIC LIBER REPUDI? — Hebreæ est : *Ubi est liber repudi? q. d. Proferatur (servabatur ubi tamen librum a repudiata, tunc a pulicio scriba), et examinetur et videatur; an ego prior a vobis, an vos a me repudium feceritis. Ita Forerius et Vatablus. Jam S. Thomas, Hugo et Sanchez haec que ad vers. 4, ad litteram intelligunt de Iudeis in Babylone capti, quasi ipsi querantur se dimisso et abjecto a Deo. Quibus Deus respondet, non se ipsos dimisso, sed ipsos prius se deseruisse, et ad idola vitaque defluxisse; sibi tamen esse manum et potentiam, quia possit eorum redimere et liberare. Verum S. cyrillus, Procopius, Eusebius, lib. II *Demonstr.* cap. XXXIV, Ambrosius, lib. VIII in *Luc.* cap. i ubi ait inter alia : *‘Audisti prophetam, credere conjugum?’*, Adamus, Forerius, et passim alii (adeo ut Origenes in xxv Matth., ad illa verba : *‘Prophetita nobis, Christi,’* aasserat hunc esse consensum totius Ecclesiæ), haec accipiunt de Judeis, qui post Christum fuerunt, illique credere noluerunt. Haec ergo spectant ad querelam Sionis, sive Iudeorum, cap. pre-
sidi vos fanerari? Idem dicit alia metaphora filiorum venditorum in servos. Nota : Apud Iudeos liebati patri in necessitate constituto, ut se aleret, vendere filios in servos, ita tamen ut non Gentili, sed Hebreo aut proselyto ad tempus tantum eos venderet : in jubileno enim, anno in anno septima libertatis, exhibant liberi, ut palet *Ezod.* xxxi, 1 et 7; *Levit.* xxv, ubi, vers. 39 et 47, permittitur ut in necessitate quis eliam seipsum vendat, non tantum Iudeo, sed etiam alienigena inter Iudeos commorantur; sed tantum usque ad jubileum. Idem, imo amplius, fecere Gentiles. Romulus enim legem sanxit, qua parenti deitius liber vendendi filios. Eadem lex fuit apud Athenienses, quam Solon sustulit, testi Plutarchi in *Solone.* Viguit hinc lex, et hic mos etiam tempore Christianorum. Unde S. Ambrosius, lib. *De Tolia*, cap. viii, graviter de eo queritur. Quocies Constantinus, lib. IV, tit. xliii, hanc legem restrixit, sanctique ut filios non in perpetuum venderetur, sed ita ut dolo pretio redimi posset.*

ced. vers. 14, dicentium : « Dereliquerit me Dominus ; » sed hoc discrimine, quod ibi sit vox Iudeorum Christo credentium, conquerientum de sua paucitate; hic vero polius sit vox Iudeorum incredulorum, et persistentiun in Iudaismo, q. d. « Iudei increduli! querimini vos tempore Christi a Deo derelictos, reputati, excisos et dispersos, care templo, sacrificis et publicis dei cultu, datosque praedie Romani aliquis Gentibus. Dicitur: Synagoga nostra fuit sponsa, quam Deus sibi in Sina per Mosen despondit, Ezecl. xix, 6; cur ergo eam iam prorsus abejet? cui dedit ei libellum repudi? Respondet Deus: Ego Synagogam matrem vestram, cui dotales tabulas legis quasi maritus dederam, ait S. Augustinus, repuli et repudiavi, quia ipsa prius divoravit a me. Repudiavi enim eam, non ex odio aut fastidio meo, ut aliam mihi copularem, sed ob soleram ejus, presertim, quia Christum meum reputat et occidit. « Quare tan. ego, quam ipsam semet diabolum, quam creditor, venditor et tradidit, quia

Iude ergo adlatus Deus, dicitque: « Quis est creditor meus? q. d. Ego non habeo creditores, quorum nummis ecam, ut propterem oporteat me vos sis in servos vendere. Vos ergo, o Iudei! peccato et diabolo in servos venditi et emancipati estis, non tam a me, quam a vobis ipsis. Sponte enim peccando, sponte hoc jugum subiustis. Nam, ut dicitur Iacob, cap. viii, 34: « Qui facti peccatum, servus est peccati. » Porro ῥe vendidi significat non simplex pecatum, sed peccati consuetudinem, cui homines carnales (v. g. Judei, Iudaismo; ambitionis, sua ambitionis; voluptriarum, sua cupiditis; concubinarii, sua concubiniis) ita se adduxerint et affixerint, ut non possint ab ea avelli. Sie Achab dicitur « venundatus ut facret malum », III Reg. xxi, 25. 0 durum servitutem! o miseram necessitatem! Qui enim seipso tradidit peccato, hunc et deus alienat a te, venditique, id est tradit et manipulat, diabolo, esto nullum ab eo pretium recipiat. Nam, ut dicitur Psalm. xiii, 43: « Vendidisti populum tuum sine prelio, a

2. Quia cum veni (in orbem, docens et predicens), **NON ERAT VIT** — qui me exciperet, qui mihi auscultaret. Vide hie quam periculoso et pernicioseum sit Deum vocantem spenerre, ejusque vocacionem cassam et irritare facere. Hac enim de cause Deus repudiavit et reprobari Iudeos.

COMMENTARIA IN ISAIAM PROPHETAM, CAP. L.

Moraliter adverte, nō vir Nam, ut notat S. Chrysostomus, hom. 23 in cap. iii Genes. tom. I, sacra Scriptura illos, qui Dei imaginem puram retinent, ut virtute et religione praeſuleant, homines vocat; reliquos, quasi indignos hominis vocabulo, bellus vocat et serpentes.

NUNQUID ALEREVIA ET PARYULA FACTA EST MANUS MERA, UT NON POSSIM REDIMERE? — q. d. Repudii, sive incredulitatis et reprobationis Iudeorum, sequitæ miserae conditionis et servitutis, ac deinde excidi per Titum causa, non est dei aut Christi infirmitas et impotencia, ut vos Iudei estimatis, id eoque Christum quasi humilem, pauperem et abjectum contemnitis. Posset enim, si vellat, totum mare, omniaque flumina desicare et vertere in aridum desertum; ut pisces omnes suo elemento destituti putrascant, corrumpant, et spiritum vitalem exhalant, ut fecit Pharaon in Egypto sub Mose, Exod. vii, 21. Potest et celos astraque immutare et obscureare, ut fecit in Passione Christi, et faciet in fine mundi, Matth. xxiv, 29. Manus enim et potentia ejus non est accisa, confracta aut innimata, sed eadem semper fortis, vegeta et omnipotens, perdurat. Ita S. Hieronymus.

Rursum causa derelictionis et desolationis Iudeorum non est Christi insipientia, vel imprudentia, quia « Dominus dedit illi linguam eruditam. »

Tertio, etiam causa non est Christi mollities, quasi subterfugieret labores et dolores, pro iis subiectis. Nam ipse dedit « corpus suum percurritibus, et genas vellentibus, » etc. Causa vera ergo est dureties et obstinata malitia Iudeorum. Ita S. Hieronymus, Cyrilus et Origenes in Matth. cap. xxxv.

ECCE, IN INCREPATIONE MEA DESERTUM CARMICARE. — **Increpatorem vocat,** jussum Dei minacem affectu terribilis. Videbat enim Deus quasi iratus mari Rubro, cum illud preter naturam divisi, alveumque ejus siccauit, ac jussit ut cederet dare quicunque locum transire populo suo. Sic ait Psalm. cxv, 9: « Incepit mare Rubrum, et excusatorem est. »

FACIAM. — Id est faciem possum quoties et quando libet, ut feci in mari Rubro. Hæc enim futura sunt modi potentialis, quo gaudent Hebrei, ac *Avverzio*; scipienda sunt, ut significent non tam actum, quam potentiam et facultatem ad actionem.

PONAM FLUMINA IN SICCUM. — « Ponam, » id est ponere possum, quoties volero, ut posui Jordane, cum cum divisi et siccaui, ut transiret Hebrewi ducet Jesu.

COMPUTRESENT FISCHES SINE AQUA, — si videlicet mare aut flumina desicerem, uti patuerunt, et pte siti morbi sunt in mari Rubro et Jordane, eum ea siccaui: aut potius uti patuerunt in Nilo, cum ejus aquas veri in sanguinem, Exod. vii, 18. Tunc enim, ut ibidem dicitur, pisces et patuerunt, et mortui sunt siti, eque ac homines. Hæc

enim sedatur et extinguitur haustu aque, non sanguinis. Hoc est quod ait Psaltes, Psalm. civ, vers. 29: « Convertit aquas eorum in sanguinem, et occidit pisces eorum. » Ita S. Hieronymus, S. Thomas et Hugo.

3. INDUAM COELOS TENEBRIS, ET SACCUM (quasi sacrum) PONAM OPERUMENTUM EORUM, — q. d. Operium et obvelabo celos, ut non appearant, ac si sacco essent obvoluti, ut feci in Egypto, cum ei per Mosen induxi tenebras palpabiles, Exod. x, 22. Id fecit Deus in Passione Christi. Ita Tertullianus, lib. IV *Contra Marcion.* xlii.

Symbolice, significat Christi Evangelium et crucem obscurasse omnem gloriam Iudaismi, eque ac Gentilium, cuius typus et quasi matrix fuit Egyptus, uti per sanguinem et putentem Nilum significat omnes mundi delicias, opes et pompas, per Christi doctrinam instar sordium eviliusse, ut fideles cum Paulo ea arbitrantur ut stercora.

4. DOMINUS DEDIT MIHI LINGUAM ERUDITAM. — Hebrewi haec referunt ad Isaiam, qui cap. vi, a pollutiis labiis purgatus per Seraphim, eloquens evasit et audax ad predicandum. Verum hoc merito refellit S. Hieronymus. Communis enim sententia Patrum est, hic esse sermonem de Christo, idque convincunt sequentia. Pro eruditam hebreia est **לְמִלְחָדָה** limachad, id est eruditam, quem habent erudit, qui multa videntur, audientur, legentur, studierunt et meditari sunt, multis etiam erudierunt. Alludit ad Mosen, eque se preferit. Nam Moses se excusans ne a Deo mitteretur ad Pharaonem, eo quod esset impeditus lingue, ab eo audiavit: « Quis fecit eis homini? Nonne ego? » et Aaron « erit os tuum, » etc. Exod. iv, 10, 11 et 16. Christus enim non eguit interpreti ut Moses, quia habuit linguam eruditam, nec se excusavit a legagione ad homines, ut fecit Moses. Rectori enim et doctori populi necessaria est lingua eruditam, potens et efficax ad persuadendum. Hanc habuit Christus, adeo ut ipsi Judei de ea dicerent: « Numquam sic locutus est homo. » Et Apostoli: « Domine, quo ibimus? ut videat altera habes. » Rursum era docens non ut Scribe et Pharisei, sed « quasi potestatem habens, » Marc. i, 22.

Hinc Platea assertit animam pasci verbo Dei, et scientiam Dei esse verum alimentum animorum. Nimirum: « Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. » Ingens de domum est lingua sapientie et eruditam, pro quo quotidie orandum est cum Psalte, Psalm. l: « Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam. » Quod explicans ibidem S. Gregorius: « Illius, ait, labia Deus aperit, qui non solum quid loquitur, sed etiam, quando, et ubi, et cui loquatur, attendit. Sapientia namque Dei dicit: Dominus dedit mihi linguam eruditam. » Unde subdit: « Proferamus ergo sermones examinatos libra justitiae, ut sit gravitas in sensu, modus in verbis, pondus in sermone. Nec prius loquendo speramus, quam expediatur; sed examinemus

verbis nostris, si tacendum hoc, si dicendum aduerso si a virtute modestia non dissentiat. Nihil indecens, nihil in honestum, nihil invidum sonus erumpat. » Verum dixit Diogenes apud Laertium, lib. VI, afflictis et desperatis querendum esse, non *τέχνη*, sed *νόος* non laqueum, sed rationem et orationem *οὐτατοριαν* sapientis: hic enim animo egrotanti, modicus est; illa, medicina. Unde Demetrius Phalerus cum apud Thebanos exsul, inglorius et abjectus vivet, et intellexisset Cratetem Philosophum sui visendi gratia adventasse, eum ad se vocavit; quem ut de fortior et moderate ferendo exsilio disputavint audivit: Male sit, inquit, omnibus negotiis et occupationibus, per quas haec talis virum non nouit cognoscere, significans multum aegritudinem ex Philosophi disputatione sibi exemptum esse. Ita Laertius, lib. V, cap. v.

UT SCIAM SUSTENTARE EUM, QUI LASSUS EST VERBO, — ut peccatores miseris et languidos, sub peccati et demonis jugo fessos, anhelantes et gementes, in spem erigant, consoler, sustentum, ut recreantur et sanem omnes propria diabolico.

ERIGIT MANE, MANE ERIGIT MIHI AUREM. — Docet hic unde habeat linguam eruditam, scilicet ex eo quod Deus exercit, id est excitavit, ejus auren, camque aperuerit ad audiendum Dei doctrinam et iussa, idque a mane, « id est cito et tempore, puta a priori conceptionis instanti, ut patet Hebr. x, 5. Alludit ad Iudicis magistros, qui summo mane scholas aperiunt, et discipulos docent. Geminat autem « mane, mane, » q. d. Singulis diebus, sive quotidie summo mane. Hec enim gemitatio tum continetionem, tum festinationem et diligentiam significat vigilansissimi magistri. Simile est Ezech. xlvi, 14 et 15, in Hebreo. Matutina enim doctrina et studium, est optimum. Nam « aurora Musis amica: » tum enim ex somno et refectione nocturna hec accepitum de Christo: de quo hæc verba ita clara sunt, ut explicatione non egeant, sed excipiatur vocem magistri.

CORPUS MEUM. — **Forerius verit: Dorsum meum.** Unde Septuaginta, et ex Iis. S. Cyprianus et Ambrosius, lib. De Incarnat. Domini. sacram. cap. v, vertunt: **Dorsum meum dedit in flagella, et maxillas meas in palmis, vel alapas.** Hebreus enim *Q̄ gef* et dorsum et corpus significat. Judæi haec accepitum de Isaia, quasi haec passus sit ipse a populo et principibus, quorum vita carpebat. Ita et S. Thomas. Sed ex hoc et similibus liquet hos Commentarios non esse ipsius, falsisque S. Thomas inscribit. Omnes enim Patres quos citat Leo Castrinus, ad litteras hec accepitum de Christo: de quo hæc verba ita clara sunt, ut explicatione non egeant, sed meditatione.

Nota → dedit, q. d. Mihi invito et coacto per vim plagiæ non intulerunt Judei, sed ego corpum sponte illi percussiū objeci, obtuli, imo dedi. Existat hic Rome, in templo S. Praxedis, columna, ad quam alligatus fuit Christus, dum flagellatur. Vidi ergo eam sepius, et nunquam sine ingenti animi sensu. Est ea brevis et humili: quiccirca nonnullis videtur Christus incurvus ad eam ejusque annulum alligatus fuisse; ita ut repandum dorsum, quasi incudem, objiceret ferendum quaqueversum sevientibus tortoribus, eorumque flagellis. Aut potius, manibus a tergo revincis, ita annulo columnæ Christus erectus fuit alligatus, ut tortore tam peccus, quam dorsum libere ferre possent. Integrum enim eam esse, non partem columnæ uti aliqui putarunt docet vetus inscriptio et titulus illi sursum affixus, idque probat fuisus Jacobus Bosius, lib. I De Trium-

sionem de oœconomia incarnationis mar, mibi que ostenderet omnis et singula dura et difficultia, que tota vita volebat me agere et pati, usque ad mortem crucis; ego non contradixi, sed alacer omnia acceptavi, dixi: « Ego venio: in capite libri scriptum est de me, ut faciam, Deus voluntatem tuam Deus meus, volui, et legem tuam in medio cordis mei, » Hebr. x, 7, et Psalm. XXXIX, 9. Neque tantum dixi, sed re ipsa præsul: nam nulli difficultati cessi, nunquam retrorsum abi, sed constans in hoc opere perrexii ad ultimum usque spirillum, quo omnibus perfecti, dixi: « Consumatum est. » Significat hic Christus mandatum istud ad se vocavit; quem ut de fortior et moderate ferendo exsilio disputavint audivit: Male sit, inquit, omnibus negotiis et occupationibus, per quas haec talis virum non nouit cognoscere, significans multum aegritudinem ex Philosophi disputatione sibi exemptum esse. Ita Laertius, lib. V, cap. xiv, 31, et ex loco iam citato, Hebr. x.

Pulchrit S. Bernardus, serm. 23 in Cant. : Quam beatus, inquit, qui ait: Dominus Deus aperuit mihi auren, et ego non contradic, retrorsum non abi! Ubi et voluntaria habes obedientiam formam, et longanimitatem exemplum. Qui enim non contradicit, spontaneus est: et qui retro non abi, perseverat. Utrumque necessarium: quoniam hilaretatem datur diligit Deus, et qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Utinam et mihi aperiat auren Dominus, introit ad eum meum sermo veritatis! » etc.

6. CORPUS MEUM. — **Forerius verit: Dorsum meum.** Unde Septuaginta, et ex Iis. S. Cyprianus et Ambrosius, lib. De Incarnat. Domini. sacram. cap. v, vertunt: **Dorsum meum dedit in flagella, et maxillas meas in palmis, vel alapas.** Hebreus enim *Q̄ gef* et dorsum et corpus significat. Judæi haec accepitum de Isaia, quasi haec passus sit ipse a populo et principibus, quorum vita carpebat. Ita et S. Thomas. Sed ex hoc et similibus liquet hos Commentarios non esse ipsius, falsisque S. Thomas inscribit. Omnes enim Patres quos citat Leo Castrinus, ad litteras hec accepitum de Christo: de quo hæc verba ita clara sunt, ut explicatione non egeant, sed meditatione.

8. DOMINUS DEUS APERIT MIHI AUREM, EGO AUTEM NON CONTRADICO; RETRORSUM NON ABI. — Alludit ad Mosen, qui Deo vocantem contradixit, cum tertio et quarto conatus fuit ex parte omnibus liberatis populis ex Egypto, times Pharaonem, populi duritatem, et diffidatibus reperiendi, Exod. iv. Verum Christus missus a Patre ad redempcionem omnium, statim accepit, et obtulit se, etiam ad mortem crucis, q. d. Cum Deus initio conceptionis meæ, mihi homini, imo infanti, aures infantiles aperit, hoc est milii revolvit, et in aures mentis mee immisit suam voluntatem et jus-

phantis cruce, cap. xiii. Haec fuit patientia, haec fortitudo, hic amor amoris nostri : nimurum, fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernum annulata. Intuere, o Christiane ! flagella Christi, et tua qualia cumque censebis esse molia, inculta.

« Perpende, ait S. Augustinus, serm. 41 De Tempore, qui talen pro nobis dedit pecuniam (scilicet sanguinem suum, et vitam, imo totum Deum), qualem a nobis sit exacturus usuram. Corpus meum, ait, dedi persecutibus, etc. Agnoscere, homo, quantum vas, et quantum debas, et dum tantam redemptio tua perspicis dignitatem, ipse tibi indicito peccatum pudorem. Ecce pro impio pectora flagellatur, pro stolto sapientia illudetur, pro mendace veritas necatur, damnatur iustitia pro iniquo, misericordia affligitur pro crudeliter, pro misero repletur sinceritas aeterno, incribratur felle duledo, adductus innocentia pro reo, moritur vita pro mortuo. »

GENES MEAS VELLENTIBUS, — voluntibus velle pilos genarum et barbae, inquit Vatablus. De hac Christi velicatione et depilatione nil habeat Evangelista : sed hinc id eum passum esse constat. Est enim Iudas quoque Evangelista. Omni enim genere penitentia et contumeliarum afflictus fuit Christus. Habet enim vultus barbae insignem dolorum, neq; ne contumus lumen, ut et contemptus. Rector, barba ethi decor est viri, et insignis virilitatis. Hinc cum Ammonite legalis David dimidium barbam rassisset, David hoc ut summanum contumeliam accepit, eisque bellum indixit,

Reg. cap. x. Quocirca Alexander Magnus curabat suis milites radere barbam, ne, si ab hoste expenterat, hanc velicationis vel defensionis barba ignominium subirent, ut narrat Plutarachus in *Theatre*. Septuaginta vertunt : *Dedi maxillas meas ad alveum*.

FACIEM MEAM NON AVERTI AR INCREPANTIBUS, — convicinibus, irridensibus, subsancantibus : « Ave, rex Iudeorum ; salva tempefsum. Si Filius Dei es, descendre de cruce. Vah qui destruis templum Dei. Alios salvos fecisti : scipsum non potest salvum facere », etc.

ET CONSPICENTIBUS IN ME. — Septuaginta, et ex iis S. Ambrosius et aliis legunt : « Vultum meum non averti a confusione sputorum. » Hoc est quod ait Jeremias, *Thren. iii. 30* : « Saturabit opprobriis. » Haec cogita, hec rumina, Christiane, cum irrisiones, opprobria, calumnias pateris : « perfet et obdurare, » nondum Christi sanas et opprobrii tulisti ; verba tantum, et non verbera, exceptisti, nequid dedisti corpus tuum persecutibus, et genas tuas vellentibus nisi pro te dedit tuus Christus. Christus se totum pro te praedae dedit Deo Pati, immo tortoribus et hostibus ; ut tu vicissim te prædaes Deo, totum te illi offeras, totum te in ejus manus resiges, ut ille de te tuisque omnibus statuat et faciat quod libet : des illi corpus prædae, morbis, doloribus, tormentis : animum

des prædæ obedientie, amoribus, jubilis et laudibus divinis.

Ita S. Laurentius, Vincensius aliique Martyres, totos esse prædæ dederunt Deo, et propter Deum carnicibus, ad ignes, equineos, furcas et bestias, Ila S. Eusebius Vercellensem Episcopus et Martyr, anno Domini 371, incarceratedus, et multa acerba passus ab Arianis, scribens ad *Epistulam Ecclesiastam Vercellensem*, inter alia, quibus can animam ad constantiam in fide : « Multa, ait, mihi dicebant hereticis, jactantes suis vires et potentiam. Sed ego ostendi eis illam esse nullam, et quod nihil poterant contra me, qui sponte corpus meum dabam illis in predam, tanguam carnificibus : atque aliquot diebus, quibus me excusarunt, ostendit quia quanto animo recipierunt eorum injurias, cum profundo et continuo silentio, cum ipsis crudeliores essent Paganis et Gentilibus, qui persecuti sunt Christianos. » Ila S. Agatha ad tyrannum : « Si lubet, ait in me stringere ferrum, en column meum : si flagella, ecce dorsum : si ignem, en tibi totum corpus : ure, seca, strige, liga, distende, lacera, concinde, excrucia, macata : quanto in me crudelius sevies, tanto majus mihi beneficium conferes, tanto majorum mihi sponsorum mens Christus coronam alorabit. »

Hoc eadem de Christo elate et discute predixit Silvius, et ad eum contra eadem iocundam, et ad Gentiles instructionem, ut credentes in Christum passum et crucifixum. Ejus carmina citat S. Augustinus, orat. *Contra Iudeos, Paganos et Arianos*, cap. xvi et xvii, tom. VI. Suntque haec :

In manus iniquis, et infidelium postea veniet.
Dabunt Deo aliap manus inexit,
Et orbis immundis exigunt salivas venenoas.
Odit autem in verba omnino innocens dorsum,
Et colpos accipiens faciat, ne quis agnoscat,
Et corpora portabit spinas,
In eiborum autem fel, et ad simum actum dereliquerunt.
Iniqui et infideles haec monstrantur meas.
Ipsa etiam statu Deum tuum non cognovisti
Laudem mortalius meumque ; sed et spissi
Coronasti corona, horribilis que fit miscerat.
Tempus vero velut scandula, et die
Morsa non tenetiosa nimis tribus horis.
Et mortis faciem finit tunc diuerum sonno suscepit,
Et non a mortuis regressus in lucem vent.

Primum resurrectionis initium revocatus ostendit.

7. DOMINUS DEUS AUXILIATOR MEUS, — q. d. In hisce summis opprobriis et plagiis, Deus fuit mihi a dextris, me animavit et robورا, tantumque dedit patientiam et constantiam, ut omnia pro nihil duxerim, tantoque animo pertulerim, ut statrem immobilis, ac si saxum percererent, quin immo certare cum ipsorum savitiae et furore, eumque longe vincarem et superarem : cum enim ipsi Iudei, meique carnicives furibundi, plastra penitentia et conivisionem in me evomerent ; ego omnia ita excepti quasi non dolores, sed gaudia ; non convicia, sed laudes essent, ut revera erant.

Deus enim omnia hec in meam laudem et gloriam convertit.

IDEO NON SUM CONFUSUS, — non sum pudefactus, sciens ex Dei voluntate, honore et amore, me ince pati. Veri potest cum Forero : *Ideo non sum signum affectus*, id est non putavi me ignominia affectum, sed proposito gaudio letus omnia sustinui. Hinc vides, si Deus anxieter et corroborat ; contumeliam non esse contumeliam, dolorem non afferat dolorem : sed athletum Christi invicto animo omnia perferre, in hisque cum Paulo gaudere et gloriari.

IDEO POSU FACIEM MEAM UT PETRAM DURISSIMAM.

— Forero verit, ut *chalybem* : hebraice enim est *שְׁלָמִים challamim*. Unde, ait, Latinum *chalybem* dictum est, non autem a populi, qui *Chalybes* dicuntur, habentaque prope fluvium Thermœdonem, qui ferri et *chalybem* (*chalybs* enim est medulla, sive nucleus ferri, ut dicit Plinius, sive ferrum durissimum, ut vocat Aristoteles) usum inventisse perterritur. Verum Septuaginta, Noster, Vatablus, Pagninus et ali, *challamis* hic et alii variunt *petram*, *saxum*, *silecum*. Quocirca Vatablus verit, *id est faciem meam iustar silicis obsidio*. Christus ergo in passione stetit immotus, invictus et inconquerens, quasi *chalybem*, quasi *silix*, quasi *rupes*, ad quam alli fluctus dissolunt et in spumas abeunt ; quasi *adamas*, qui ferro et malles non frangunt, sed ipsos messe tendentes diffingit. Hinc fide interrita, et quasi adamantina, respondit Judeus, Pilato, Anan et Caiapha. Tales dixerit nos esse pro Christo et fide : adeoque in omnibus calumnis, doloribus, angustiis, persecutionibus et adversis, nihil melius quam obfirmare faciem ut petram, eaque omnia Dei opere, spe et amore fortiter excipere. Sic enim minus ea sentimus ; immo illi quasi reperciussa, a nostra virtute et constantia, resilient.

Ita Christo duce Martyres in tormentis stabant quasi adamantes : non enim consternabantur, sed erigebantur, magisque spiritu quam carne viventes, fmitante animi corporis infermitatem superabant. Nam, ut ait Cyprianus, lib. IV, epistola 5 *de S. Celerino Martyre* : « Posito in vinculis corpore, solitus ac liber spiritus mansit. Jacuit inter pessima, penitus nisi fortior, inclusus inclutibus major, jacens statibus celsior, vincientibus firmior vincutus, sublimior judicantibus judicatus. Et quavis ligati nervo pedes essent, calcatus serpens, et oblitus, et victus est. » Ila S. Romanus Martyr graviter tortus, cum tortores prius inficiatis, ferro per eosdem in carne sulcos ducto, renoverant, ipse eos quasi ignavos irrisit. Sic enim ali apud Prudentium, hymno 10 :

O non virile robur, o molles manus !
Unam labians dissipare tam illa.
Vos non potesse fabricare corporeum !
Vix iam coharet, nec tamen penitus cadit,
Vincens lacertos dexterarum inertium.
Ciliis cadaver dentibus carpunt canes

Languebit imbelli fame, se faticabit.
Gula est forma, sed socios edacitas.

Ila S. Ignatius : « Utinam, ait, fruar bestias. que mihi sunt preparata ! Ignis, crux, bestia, contractio ossium, membrorum divisio, et tatus corporis contritio, et tota tormenta diabolii in me veniant, tantum ut Christo fruar. » Cumque jam damnatus esset ad bestias, ardore patiens, ut rugientes audiret leones : « Frumentum, ait, Christi sum, dentibus bestiarum molar, ut panis munus inveniar. »

Ila S. Laurentius in critica coctus, judicem compellans apud Prudentium, *hymno 2*, ait :

Cocum est, devora,
Et experimentum cape,
Si crudum, an assum suavius.

Ila invictus Vincentius, *hymno 5*, judicem in tortem compellat :

Etorque, si potes, filum,
Tornatae, carcer, ungula,
Stridensque flamnis lamina,
Atque ipsa ponnam ultima,
Mors, Christianis lugus est.

Nec vero dixit fortius, quam reipsa prestidit. Cum enim equale extensio corporis compago membrum solvereat :

Rilebat hac miles Dei,
Murus cruentis i crepans,
Quod fixa non profundus
Infracti artus ungula.

Et rursus :

Est alter homo intriges,
Violare quem nullus potest,
Liber, quietus, integer,
Exsors dolorum tristum,
Hoc quod labores pedere
Tantis furoris viribus,
Vas est solium ac nictile
Quocumque fragrandum modo.

Tales in aciem Imperator celestis milites prodicebat, columnis fortioris, qui lasscentibus tortem urgebant, eo quod moram hanc sibi esse ad Christum festinantis crederent.

Talis fuit et nuper Noster Ogilbeus Martyr in Scotia, meus olim Lovanius catechumenus, qui, ut patet ex ejus martyrio, ad stuporem Calvinistarum, in tortem invictus, in responsionibus acer, omnibus cum lasscentibus os obturavit. Quid nos ad haec ? heroes laudamus, imitari gestumus ; sed usque ad aras, usque ad verba et verbera exclusive ! Quam bene dixit Joannes a Kempis, frater nostri Thome Theodidaci, ut habet quis Vita : « Volumus esse humiles sine despectione, patientes sine tribulatione, obedientes sine coarctione, pauperes sine defectu, virtuosi sine labore, penitentes sine dolore, laudari sine virtute, amari

sim honestate, honorari sine sanctitate: sed Christus Deus ita non fecit et docuit, qui regnum coelorum vim sibi facientibus repromisit, et injuriam patientibus gloriam et honorem retribueret, nullumque malum relinquit nullum.

9. JUXTA EST QUI JUSTIFICAT ME. — Est occupatio: occurrit enim Christus tacite objectioni. Dixerit enim quis: Tu quidem apud Deum laudem et premium habes tue patientie et constancie; sed tamen apud homines labores infamia, quod nimis publico Pilati et Iudeorum iudicio damnatus sis ad cruentum, quasi seditionis. Hoc infama Gentes multas a te tuaque fide averteat. Iacobus enim Iudei: Vidimus eum damnatum, inter Istrones cruci appensum, ac secundum legem maledictum. Deus non eripuit eum ab hoc iudicio et morte tam infami, quomodo ergo illa poterit esse nostra mundique redemptio? Hisce respondet Christus: Quid mihi objectis injustum iudicium hominum impiorum et hostium meorum? Huic enim ego oppono justissimum Dei iudicium. Et Deus meum causam justificat, me justum et innocentem toti mundo ostendit. Nam tertio die me a morte suscitat, mox gloriose in celum subvehit, Apostolis totu' orbe mitit, ut per miracula, donaque gratiarum et virtutum omnium, nomen meum ubique celebrant, illudque cunctis Gentibus amabile et admirabile reddant. Nihil ergo infamie, nulla labes ex cruce et morte, nomine meo adhucit; immo hec omnia Deus mihi in gloriam et venerationem convertit. Hoc est quod Christus dixit, Joan. xvi, 10, de Spiritu Sancto venturo, quod argueret « mundum diuinitatem, » id est convincere falsum esse mundi iustitiam; Iudeorum quidem, quia eam quererant in clementiis legis; Gentium, quia eam ponabant in operibus naturaliter et moraliter bonis: Christum vero ab eis injustum habitum, convinceret esse iustum, justitiae omnis fontem et parentem, uti explicat S. Cyrilus, Christi enim iustitia vel ex eo solo toti mundo fuit conspicua, quod mox a morte ad Patrem ivravit, et in celum consideraret, iam non videndus interris. Quem enim Deus et celum cum tanto gloria et applausu suscepit, quis injustum et impium audiat appellare? Ille est, quod causam dans ibidem subdit Christus: « Quia ad Patrem vado. » Hoc allusit S. Paulus, Romani, VIII, 33: « Quis accusabit adversus electos Dei? Quis dei justificat. Quis est qui condemnatur? » Sicut enim Deus Christum, ita et Christianos a Christo electos justificat et absolvit. Vide ibi dicta.

9. QUID EST ADVERSARIUS MEUS? — Hebraice, quis est dominus noster meus? id est quis est actor qui meum item intonet, qui me accuset, litigando oppugnet, criminis aliquius reum peragere contendat? Accedat et videat quam insanit.

9. ECCE OMNES QUASI VESTIMENTUM CONTERENTUR. TINA COMEDIT EOS. — Pro tinea Symmachus vertit, rubiginem; Aquila, vermen, q. d. Quid miser-

nominationes, mox morituri, et a vermis comedenti, audent de Christo Domini ferte sententiam, aut cum eo, quasi impio et reo iudicio contendere, quem Deus vivificavit, exaltavit, et redemptorem universorum constituit? Omnes enim mox consumentur; immo sibi ipsi persuaserunt per hoc maxime, quod Christum Domini laecassent, vel condemnarent, sui exitii et supplicii mentum, quod ex se parit tineam, a qua corridentur et consumuntur. Ita enim et Iudei, Christi caede, acciserunt sibi flagellum et exciditum Tis. Hic enim explicat hunc S. Hieronymus, Cyrilus et alii. Huc perficit quod subdit Prophetae, cap. LI, vers. 7: « Nolite timere opprimationem hominum, et blasphemias eorum non metuatis. Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis: et sicut lanam, sic devorabit os tinea. » Ex corpore enim hominis tam misero, et quatuor elementis, qualitatibus et humoribus inter se assidue pugnantibus composito, produdent multas putredines putridique humores, quasi finas, quae ipsummet corrident et interirunt. Mortem ergo gerimus in visceribus nostris, eamque nobis ipsi creamus et parimus, quia eam nobiscum ubique circumferimus. Homini ergo recte tribus illud exigua Plauti de turdo: « Ipsa sibi avis mortem creat, » Ex eius enim stercore viscus nascitur, cui sese implicans capitur.

Vide hic quis sit peccatum, quod languit in tinea, immo viperam parentem, puta peccantem, arredit et necat. Rursum in tinea, quia sensim et occiso proscripti, et vestem erudit, significatur sceleris Iudeorum lenit et occulit eos ad extum egesse. Nam, ut ait S. Gregorius, XI Moral., XXV: « Tinea damnata facil, et sonitum non facit: ita iniquorum mentes, quia damnata sua considerare negligunt, integratim quas insenserunt perdunt. » Notent hoc Religiosi, qui parva peccata venialis negligunt, abeuntque in eorum consuetudinem, eaque quasi in naturam vertunt. Hoc enim quasi tinea consumens spiritum, et robur virtutis eorum.

40. QUID EX VOBIS TIMENS DOMINUM? — Primo, aliquis haec de peccatore ponitente accipit, quas dicas: Quisquis haec tenet in tenebris erroris individualis et peccati ambulavit, jamque timens Deum, audit vocem servi sui, id est Isaiae, ait S. Thomas, vel potius Christi, ut ali' explicant; hic speret in Domino, ille illuminabit et a peccatis expiatib' eum. Ite Haymo, Lyranus, Procopius et S. Hieronymus, qui putat haec esse verba Christi ad suos crucifixores, quasi eos exigit ad pentimenti et spem venire.

Secundo, aptius Cyrilus, Forerius, Flugo, Sanchez et alii accipiunt haec de iusto; hic enim est « timens Dominum, » et « audiens vocem servi sui, » id est ejus, puta Christi, q. d. Quis quis est Christianus fidei et iustus, qui cum Christo ambulavit in tenebris carceris, dolorum, ignominiarum et afflictionum, hic speret in Domino. Si

enim hoc fecerit Deus, qui Christum in plagiis, spatis et opprobriis confortavit, eripuit et glorificavit, eum pariter confundit et pudefieri non sinet; sed corroborabit, liberabit, et gloriosum efficiet. Est conclusio totius orationis Christi, qua adhortatur Iudeos, et quosvis fides, ut in mediis malis et tempestibus, non in hominibus, sed in Deo confidant, ab eoque certam open expectent.

10. QUI AMBOLEAVIT IN TENEBRAS. — q. d. ait Forerius: Eliamsi in medio umbras mortis ambulet, etiamsi universa tenebris miseri videatis, etiam si nullam lucem affulgere conspicatis, sed omnia obscura, ob temporum et hominum malitiam, uti fieri, quando habito illo servo Dei (Christi) pro seductore et comprehensione tamquam latrone, et in cruce acto quasi perduelle, ad mentum tenebras denotandas, sol in medio die obscurabitur: ne tamen fidem et spem deseratis, sed cum Abraham patre vestro, contra spem in spem credite, Deoque iniunxit, scientes quod ipse possit tam Christum quam Isacum, tamque Christianos quam Christum, a morte suscitare. Sciebat enim Prophetae multis in Passione Christi passuros scandala, fidemque in Christum et spem in deum abjecturos: quare ad eos jam conversus, non sim irrisione, illi:

41. ECCE VOS OMNES (plerique et pene omnes vos, o Judei! qui Christum vel sprevistis, illi assistitis et occidistis, vel visa ejus cruce et morte, fidem et spem ejus abjecistis) ACCIDENTES IGNEM. — Quod pruis, vers. 9, dicit: « Tinea comedet eos, » hic alia efficaciore metaphora dicit, vocans eos accensores ignis, focarios, furnarios (qui furus et fornaces succendent), et carbonarios. Hi enim sunt impiorum filii. Ipsi enim sibi ignem aternum, ejusque fomenta parant, jani hi semeadusti, terti et horridi, velut carbonarii, inquit Forerius, q. d. Vos, o Judei! vestro igne cupiditatis et scelerum quibus affixi, noluitis Christum illos repugnante agnoscere, accenditis ignem ira Dei, et accersitis vobis ignem corporalem, quem Titus accendat, totamque Jerusalem comburet; atque aeternum, quem manus mea vobis inferet. Ideoque in doloribus eternis, et eterno mei oblatione, dormietis. Ita S. Hieronymus et Cyrilus.

ACCINCTI FLAMMIS. — Hebraice, נִמְלָא תַּנְבֵּחַ זִכְוָר, quod primo Vatabius verit, circeti, vel circumdat scintillas, q. d. Ubique spargit scintillas ignis concupiscentie et scelerum, que quasi in paleam incidentes, ingens vobis aeternumque incendum creabunt. Scintilla ergo gemitus est libido, ira, ambitione, etc.

Audi S. Hieronymus: « O ignis infernalis luxuria, cuius materia gula, cuius flamma superbia, cuius scintillæ parva colloquia, cuius fumus infamia, cuius cinis immundit. » Rursum in fine hujus capituli: « Floc capitulu, ait, discimus pro qualitate peccati, ignem sibi unumquemque succendor. Et quomodo in eodem manentes

de manu tua (q. d. Ego Christus justus judex et vindic, quem vos indigne tractastis, vos ad hunc

ignem damno, manu mea invicta et aeterna, que profide ignem hunc vobis in aeternum alet et forebit. Illic in doloribus dormitis. — Hebrews תְּסַבֵּבָה tisbab, id est cubabitis, q. d. Cubatum ibitis ad ignes, ad dolores et crucias. Sicut de strato Balsasaris occisi dixit, cap. xiv, 11: « Subter te sternutus tinea, et operitum tuum erunt vermes. » Hoc enim corporis, illa animae sunt cervicalia.

Hec sors impiorum, qui linguam Christi eru-

ditam audire, illique auscultare, noluerunt: « Pluet enim super peccatores laqueos; ignis, et sulphur, et spiritus procellarum, pars calicis eorum. »

Alius Sanchez legit per interrogacionem: « Quid manu mea factum est hoc vobis? » q. d. Minime. Nam, uti ostendi, vos ipsi ignem hunc vobis successistis, non ego. Verum Biblia omnia Graeca, Latina et Hebreæ, hec legunt assertive sine interrogacione; ergo prior explicatio amplectenda est.

CAPUT QUINQUAGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Exemplo Sarra et Abraham promitti Sioni, id est, Ecclesia Christiana ex Iudeis inchoata, copiosam prolem, letitiam et salutem aeternam. Quocirca, vers. 7, arguit timidos, monetque ne timantur persecutores: se enim esse eorum protectorem, esseque omnipotentem, ideoque per Christum se plantaturum novos caulos et novam terram. **Terzo,** vers. 17, Jerusalem vastatam tum a Chaldais, tum a Romanis consolatur, promillens ei restorationem et hostium cladem.

1. Audite me qui sequimini quod justum est, et queritis Dominum: attendite ad petram unde excisi estis, et ad cavernam laci, de qua precisi estis. 2. Attende ad Abram patrem vestrum, et ad Saram, quem peperit vos: quia unum vocavi eum, et benedixi ei, et multiplicavi eum. 3. Consolabitur ergo Dominus Sion, et consolabitur omnes ruinas ejus: et poterit desertum ejus quasi delicias, et solitudinem ejus quasi hortum Domini. Gaudium et latitia invenietur in ea, gratiarum actio et vox laudis. 4. Attende ad me, popule meus, et tribus mea, me audite: quia lex a me exiit, et judicium meum in lucem populorum requiescat. 5. Prope est justus mens, egressus est salvator meus, et brachia mea populos iudicabunt: me insula expectabunt, et brachium meum sustinebunt. 6. Levate in celum oculos vestros, et videite sub terra deorsum: quia celi sicut fumus liquecent, et terra sicut vestimentum atteretur, et habitatores ejus sicut haec interibunt: Salus autem mea in semipertuum erit, et justitia mea non deficit. 7. Audite me qui scitis justum, populus meus lex mea in corde eorum: nolite timere opprobrium hominum, et blasphemias eorum ne metuatis. 8. Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis: sicut lanam, sic devorabit eos tinea. Salus autem mea in semipertuum erit, et justitia mea in generationes generationum. 9. Consurge, consurge, induere fortitudinem, brachium Domini: consurge sicut in diebus antiquis, in generationibus saeculorum. Numquid non tu percessisti superbum, vulnerasti draconem? 10. Numquid non tu siscasti mare, aquam abyssi vehementis: qui posuisti profundum mariam, ut transiret liberati? 11. Et nunc qui redempti sunt a Domino, revertentur, et venient in Sion laudantes, et letitiae sempiterna super capita eorum, gaudium et latitum tenebunt, fugiet dolor et gemitus. 12. Ego, ego ipse consolabor vos: quis tu ut timeres ab homine mortali, et a filio hominis, qui quasi fenum ita arcescit? 13. Et oblitus es Domini factoris tui, qui tetendit celos, et fundavit terram: et formidasti jugiter tota die a facie feroris ejus qui te tribulabat, et paraverat ad perditionem: ubi nunc est furor tribulantis? 14. Cito veniet gradiens ad aperiendum, et non interficiet usque ad internectionem, nec disficiet panis ejus. 15. Ego autem sum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare et intumesco flutus ejus: Dominus exercituum nomen meum. 16. Posui verba mea in ore tuo, et in umbra manus

mee protexi te, ut plantes celos, et fundes terram: et dicas ad Sion: Populus meus es tu. 17. Elevare, elevare, consurge, Jerusalem, que bibisti de manu Domini calicem irae ejus: usque ad fundum calicis seporis bibisti, et potasti usque ad facies. 18. Non est qui sustentet eam ex omnibus filiis, quos genuit: et non est qui apprehendat manum ejus ex omnibus filiis, quos enutrivi. 19. Duo sunt qui occurruerunt tibi: quis contristabit super te? vastitas, et contritio, et fames, et gladius; quis consolabitur te? 20. Filii tui projecti sunt, dormierant in capite omnium viarum, sicut oryx illaqueatus: pleni indignatione Domini, increpatione Dei tui. 21. Idcirco audi hoc, paupercula, et ebria non a vino. 22. Hec dicit dominator tuus Dominus, et Deus tuus, qui pugnabit pro populo suo: Ecce tuli de manu tua calicem seporis, fundum calicis indignationis mea, non adicies ut habas illum ultra. 23. Et ponam illum in manu eorum, qui te humiliaverunt, et dixerunt animæ tuae: Incurvare, ut transeamus: et posuisti ut terram corpus tuum, et quasi viam transeuntribus (!).

1. AUDITE ME. — A Iudeis incredulis reddit ad Judgeum Christi credentes, de quibus egit cap. xxxix, ut ibi dixi initio, et cap. praeced. vers. 10, dicens: « Quis ex vobis timere Dominum, audiens vocem servi sui? » Hi enim paci lugebant gentis sine incredulitate. Hos pergit hic consolari Deus, et in spem meliorum erigit.

ATTENDITE AD PETRAM UNDE EXCISI ESTIS, ET AD CAVERNAM LACI, DE QUA PRECISI ESTIS (id est, ut explicans subidi): 2. ATTENDITE AD ABRAHAM PATREM VESTRUM, ET AD SARAM, QUE PEPERIT VOS. — Petram ergo vocat Abram, tum ob fidei firmitatem, tum quia Hebrei famulis vocant domos: inde בְּנֵי bonim, id est filios, vocant quasi בְּנֵי abanim, id est lapides, qui ex patre, quasi petra excisi sunt. Renes enim, qui sunt origo semini et virtutis generative, formam et duritatem habent lapidum, quin et subinde lapides, sive calculos gerantur. Sic Rachel et Lia dicuntur edificasse domum, id est stirpem et familiam, Israel, Ruth, 11. Aliqui putant alludi hic ad fontem aquae, et petra a Moses percussa elicitem, Num. xx; sicut

enim aqua ex fonte, ita filii ex parente promanant. Verum obstat *ad excessi et precisi*. Aqua enim ex fonte et petra electur, non autem exscinditur, aut prescinatur. Aptius S. Cyrilus: « Sicut, ait, difficilium est ex petra solida et immensi lapides excindere, et potuere profundum exhaustire: eodem modo per difficile est, immo impossibile, ex sene viro et sterili muliere (quales erant Abraham et Sara) nasci filium. Verum hoc effectum est supra opinionem Dei natu et jussu. » Secundo, sicut ex lapicidina innumeris exscinduntur lapides, ita ex Abraham et Saru innumeris prognati sunt Judei, et mystico ex Christo et Ecclesia innumeris Christiani. Unde forte huc respexit Christus, dicens Iudeis, Matth. ix: « Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. » Sic Ovidius, *I Metamorph.*, fixit post diluvium Deucalionem jecisse post tergum lapides, indeque homines, durum genus, enatos.

Septuaginta vertunt, *inspicite in solidam petram, quam excedit, et in foream laci, quam fodistis*, consolidatur animunque erigit: *primo, contra pusillanimitatem*, spem meliorum dando, tum ex dato concessae Abram et Saræ stolidibus ac effectis fecunditatis exemplo, 1, 2; tum ex facta solati, gaudium et latitum afferentes, promissione, 3; *secundo, contra desiderium*, injecta ammissione Gentium, qui Evangelium predicantur, auctor, 4, et auctor amplexentur, 5; *tertio, contra difidientiam*, facta contestatione de mundo potius interire, quam veritate Dei mutatura, 6; *quarto, contra opprobria et saeviam*, firmata fide, tum de proxima abolitione omnis oppositi, tum ex contra de perpetuitate Evangelii, 7, 8.

Sed nos, cum vates totius populi nomine, Domum nostram quamprimum libaret sumus populum, 9; illamque provocat ad exempla divinae potentiae, alias iam edita, 10; promittendo pro salute data grateset laudes, 11; respondet Deus expectandum tempus Deo placitum, et in hanc rem populum suum adduct, et *primo*, *injurgat* ortum extitum vis humanae et obliviscione potentiae divine saeculum, 13, 15; *secundo*, spondet proximan ex Christi adventi liberationem, institutionem et aluentem, 14, 16; *tertio*, erigit ad spem et calamitibus, quibus Synagogæ deserita haecennua a Deo vindice exercutatur, 17-21; *quarto*, decernit translationem penarum a fidelibus in horum persecutores, 22, 23.

Primo igitur, Prophetæ Iudeorum fidelium mastitiam